

ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЯК ОСНОВА БУТТЯ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Потапчук Г., Інститут законодавства Верховної Ради України (Київ), e-mail: potapchukav@gmail.com, orcid: 0000-0002-7963-035X.

Мова йде про становлення феноменології екологічного конституціоналізму та його ролі у збереженні та функціонуванні людської цивілізації в умовах державно організованого соціуму.

Ключові слова: екологічний конституціоналізм, демократична правова державність, міжнародне співтовариство, екологічні права людини.

ECOLOGICAL CONSTITUTIONALISM AS A BASIS FOR THE EXISTENCE OF HUMAN CIVILIZATION

Potapchuk G., Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine (Kiev), e-mail: potapchukav@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0002-7963-035X>.

We are talking about the formation of the phenomenology of ecological constitutionalism and its role in the preservation and functioning of human civilization in a state-organized society.

Key words: environmental constitutionalism, democratic legal statehood, international community, environmental human rights.

Становлення, розвиток та вдосконалення демократичної правової державності об'єктивує та актуалізує проблематику конституціоналізму, як обов'язкової частини процесу виникнення і створення феноменології такої державності (іманентна ознака конституціоналізму), що базується на її історичній, доктринально-теоретичній, праксеологічній ретроспективі (функціонально-маркерні ознаки конституціоналізму), має національний і глобальний вимір (просторові ознаки конституціоналізму) та ідентифікується як політико-правова категорія, яка опосередковує місце і роль конституції у правовій системі, суспільстві і державі, що знаходять вияв у її верховенстві та характері впливу на суспільні відносини (предметно-об'єктна ідентифікаційна ознака конституціоналізму). Отже, у сучасних демократичних державах конституціоналізм виступає не тільки важливим фактором стабільності існування державного ладу, забезпечення правопорядку, незаперечного домінування влади народу, а її показником правонаступництва публічної влади і якісного рівня конституційної регламентації і регулювання найважливіших суспільно-правових відносин, що виникають між особою, соціумом і державою. І хоча феномен конституціоналізму завжди розглядався як фундамент політичної системи, проте сьогодні, саме в умовах розвитку і вдосконалення демократичної правової державності його роль невпинно зростає, – він постає багаторівневим та багатофакторним явищем, феноменологія якого безпосередньо впливає не тільки на сучасний і на майбутній розвиток держав, не тільки на існування і функціонування їх міжнародного співтовариства, що визнає конституціоналізм однією з найсуттєвіших конституційних цінностей, враховуючи взаємний вплив і взаємодію конституційного правопорядків та міжнародного права через тенденції

конституціоналізації міжнародного права і інтернаціоналізації конституційного правопорядку держав, а і на буття людської цивілізації, бо сприяє її стабільності, сталості, а в контекстуалізації вирішення основоположних питань виживання і подальшого функціонування, – зростанню її інтерсуб'єктивних ознак, формуванню синергетичних дій та колабораційного потенціалу їх реалізації.

Саме в руслі цих тенденцій розвивається доктрина і укріплюється практика видового розподілу конституціоналізму, – наприклад, на гуманістичний (права і свободи людини), виборчий, в сфері самоврядування. В останні роки, враховуючи на: а) особливу важливість оточуючого природного середовища для існування людської цивілізації та б) транскордонний характер впливу на нього негативних чинників від антропогенної діяльності, а також в) активну увагу держав-членів міжнародного співтовариства з конституційно-правової регламентації та регулювання, а також легалізації екологічних прав і свобод людини, і г) суттєву увагу всього міжнародного співтовариства держав щодо запозичення екологічних відносин та їх державного конституційно-правового регулювання на міжнародний рівень (субрегіональний, регіональний, універсальний) як об'єкту міжнародно-правового регулювання, що потім г) трансформується завдяки міжнародному договірному праву в міжнародно-правові зобов'язання держав в рамках міжнародних багатосторонніх договорів, – фактично формується новий вид конституціоналізму – екологічний (далі – ЕК).

Важливим фактором формування національного ЕК держав виступає: А) конституційно-правова регламентація, регулювання і легалізація екологічних прав людини (далі – ЕПЛ), що на сьогодні є серед найвищих соціальних цінностей (критерій найвищої соціальної цінності), – однак, вважаємо, що вони, враховуючи змістовне наповнення ст. 3 Конституції України, можуть тлумачитись і як одна з найвищих конституційних цінностей; Б) розвиток правової думки про такі права пов'язаний з усвідомленням міжнародним співтовариством нагальної необхідності не лише збереження й ефективного використання ресурсної бази навколишнього природного середовища, а й створення умов свого існування, потреби дихати чистим повітрям, пити чисту воду, споживати екологічно безпечну їжу й задовольняти інші біологічні та духовні потреби (критерій розвитку доктрини про розширення предметно-об'єктної і просторово-суб'єктної бази екологічних прав людини); В) з урахуванням зазначеного в багатьох країнах світу ЕПЛ визнаються не лише самостійними правами, а і екзистенційною основою для правового забезпечення задоволення біологічних та еколого-естетичних потреб людини (критерій екзистенційності профільних прав людини); Г) якщо оцінювати системний комплекс конституційних прав людини, в основу якого покладено зміст її

потреб, то такі права не тільки займуть важливе місце серед інших груп прав людини (особистих (вітальних), економічних, соціальних, політичних, культурних), а також демонструють, що всі ці групи прав є генетично взаємопов'язаними та функціонально детермінованими з ЕПЛ, враховуючи на їх первинний, екзистенційний характер (критерій детермінантності профільних прав людини); Г) останніми роками відбуваються суттєві зміни в доктринальному супроводженні і забезпеченні ЕПЛ, що обумовлено тим, що вони займають одне з провідних місць у науковій концепції екологічного права України та інших держав, – при цьому, предметом вивчення є визначення дефінітивного змісту (поняття) ЕПЛ, їх характерологічні ознаки – обсяг, місце в загальній системі прав людини та громадянина, механізм реалізації ЕПЛ, гарантії судового захисту, окремі різновиди, міжнародно-правові стандарти тощо; Д) однією з помітних ознак розвитку екологічного законодавства на національному галузевому рівні зараз стало формування законів комплексного природоохоронного характеру, особливо у державах з розвинутою економікою, – отже, саме так високорозвинені суспільства, застосовуючи правові заходи демонструють власну спроможність адекватно реагувати на виклики сьогодення та майбутнього з урахуванням наслідків можливого й реального негативного впливу на довкілля.

Фактичне становлення міжнародного ЕК пов'язане з резолюціями ГА ООН, присвяченими охороні навколишнього середовища та раціональному використанню світових природних ресурсів. Сьогодні ООН у своїх документах стверджує, що ЕК є відносно новим явищем, яке знаходиться на стику конституційного, міжнародного, права прав людини і права навколишнього середовища; воно відображає визнання, що навколишнє середовище є належним предметом захисту в конституційних текстах і в судах в усьому світі; в ньому знайшли відображення інноваційні конституційні механізми забезпечення ЕПЛ для досягнення стійкого розвитку в ближній та дальній перспективі розвитку людської цивілізації. Саме тому, враховуючи на особливу державну і глобальну значимість феноменології ЕК, об'єктивується актуальність його доктринального дослідження, супроводження і забезпечення не тільки правовою, політичною, міжнародно-правовою, а і філософськими науками, що можуть забезпечити більш глибокий та системний характер таких досліджень.